

se v současné době de facto přenáší třídní konflikt.² Pojem dělnického hnutí tak nabývá obdobného postavení, jaké má v akcionalismu pojem práce: ani jeden, ani druhý nejsou centrálními pojmy této sociologie, avšak oba zprostředkují pochopení jiných sociálních hnutí, jiných sociálních jednání, jsou tedy jakýmsi komprehenzivními modely.

Poslední kapitola práce se zabývá *masovou kulturou a personálním subjektem*. Participace na masové kultuře a masové spotřebě je zároveň procesem desocializace a privatizace, „prostým aktem spotřeby“ se realizuje nejprimitivnější cestou naše „subjektivní potence“. Zde tedy sestupujeme nehlouběji v hierarchii projektů, z nichž se vytváří historický subjekt — či lépe by snad bylo říci, že zde se už vlastně o žádný projekt nejedná: privatizace orientací je přece opakem jejich historizace. Tourainova koncepce tak dospívá ve svém závěru k paradoxu, jenž vyplývá z vytčení masové kultury (spojené s dezorganizací symbolických systémů, desocializací kultury) jako jedné z nejdůležitějších charakteristik průmyslové společnosti, jež vyvedla historický subjekt „ze světa bohů do světa lidí“, jež vlastně osvoďovala sociální jednání ode všech ne-sociálních a meta-sociálních vazeb. Personální subjekt, dříve koherentně začleněný do oblasti historického subjektu, je — pro čtenáře dosti neočekávaně — přetvořen ze subjektu jednání v subjekt spotřeby (tedy spíše chování, abych zachoval Tourainovu distinkci) a definován nikoli již v pojmech elevace, nýbrž spíše v pojmech degradace. (Tento paradox ovšem nemusí naprosto vyplývat z nedostatků metody, naopak, může prokazovat její dialektickou nosnost.)

Alain Touraine tedy koncipoval sociologickou teorii, jež má umět řešit novým způsobem otázky postavené sociálními doktrínami XIX. století, totiž otázky po historickém významu našeho jednání, a jež se má přitom vyhnout dvěma nebezpečím: definovat smysl dějin v úplné nezávislosti na lidském vědomí a lidském jednání a ztotožňovat tento smysl s vědomím jednotlivých aktérů, tedy na jedné straně naturalismu, na druhé voluntarismu. Z druhého požadavku vyplývá zároveň nutnost rozlišení faktu sociálního a faktu sociologického, faktu empirického a faktu vědeckého — to je smyslem definice sociologie jako vědy o sociálním jednání: „Tato roztržka s konkrétní realitou, společná všem vědeckým metodám, je v sociologii tím důležitější, že sociologie byla dlouho definována jako poznání *sociální reality*, zatímco může pouze být studiem *sociálního jednání*. Z toho vyplývá nutnost rozložení skutečnosti v řadu polí analýzy, jejichž samotná kombinace ovšem skutečnost nevychytává — skutečnost vyžaduje rovněž analýzu jednotlivých událostí“ (str. 471).

V mnohém tato koncepce připomíná sociologii Gurvitchovu: i toto je teorie par excellence, budující jakousi hlubokou strukturu sociální skutečnosti a metod jejího vědeckého uchopení, zdůrazňující změnu a pohyb, důsledně rozlišující sociální jednání a sociální chování atd. Avšak Tourainovo pojetí vyplynulo z dlouholeté „empirické“ aktivity autora a na základě akcionalistické teorie je nyní projektován rozsáhlý *výzkum sociálních hnutí* (Laboratoire de Sociologie Industrielle a VI. sekce Ecole Pratique des Hautes Etudes) — přes veškeré slabiny, které teorie prokazuje, se tedy nezdá, že by šlo o teorii akademickou. *Sociologie jednání* je prací v každém ohledu významnou a aktuální — urychlené vydání jejího překladu v češtině by bylo činem jistě více než záslužným.

Jiří Večerník

Maria Hirsowicz i Witold Morawski, Z badań nad społecznym uczestnictwem w organizacji przemysłowej
Książka i wiedza, 1967.

V bohaté polské literatuře o otázkách dělnické samosprávy zaujímá recenzovaná práce zvláštní místo. Její autoři, významná socioložka M. Hirsowiczová, známá našemu čtenáři především svými *Sociologickými konfrontacemi*, a její spolupracovník W. Morawski v ní vycházejí z kritického shrnutí dosavadních výsledků polských výzkumů v této oblasti a na základě vlastního empirického bádání v letech 1962–1965 řeší řadu klíčových otázek účasti pracujících na řízení průmyslové organizace. Nedejme se mýlit skromným titulem knihy — máme před sebou právě tak analytické jako syntetické, a přitom reprezentativní dílo polské sociologie v daném oboru. Dvě okolnosti je činí pro nás zvlášť zajímavým. Jsou to jednak specifické rysy dělnické samosprávy v Polsku, kterou bychom mohli na rozdíl od jugoslávské charakterizovat jako dělnickou samosprávu fungující v podmínkách administrativní soustavy řízení, jednak je to široké a v polské literatuře neobvyklé chápání samosprávy, zahrnující nejen dělnické rady a konferenci dělnické samosprávy, nýbrž i stranické a odborové organizace.

Práce, doprovázená více než stovkou tabulek, je rozdělena do čtyř kapitol. První z nich má převážně historický ráz. Sleduje vznik a vývoj dělnické samosprávy v Polsku v letech 1956–1962 a diskusi, která se v dením i odborném tisku okolo této problematiky rozvinula.

Druhá kapitola analyzuje strukturu a formy činnosti dělnických rad, jejich vztah k hospodářskému vedení a možnosti samosprávných orgánů vzhledem k výrobně ekonomické situaci podniku. Na základě tohoto rozboru určují autoři pořadí činitelů ovliv-

² Tento názor — v poněkud jiné podobě — sdílí ve Francii i P. Bourdieu. Na druhé straně J. Duvingnaud se ve své poznámce o nových proletářích (*Le Nouvel Observateur* č. 111/1967) vyslovuje o řetězu hnutí mládeže jako o nejvýznamnějším

sociálním jevu XX. století: „Zde je třeba hovořit o novém proletariátu, který se na okraji definovaných a ztuhlých struktur pokouší přímo působit na společnost a měnit ji podle své představy plnosti“ (cit. č. str. 17).

ňujících fungování dělnické samosprávy, zejména dělnických rad. Zjišťují souvislost mezi rostoucí úlohou reprezentativní, avšak málo operativní konference dělnické samosprávy, stoupajícím významem operativního předsednictva dělnické rady, zmenšující se úlohou pléna dělnické rady a malou aktivitou dílenských dělnických rad.

Aktivita samosprávy závisí ani ne tak na jejím osobním složení a na iniciativě a energii jejích orgánů — vyvozují autoři dále —, jako na obecných podmínkách činnosti podniku a závodu. Je-li dosažení maximálního objemu výroby nejdůležitějším úkolem závodu nebo podniku, podřizuje si tato skutečnost i činnost společenských organizací. V prioritě výrobně ekonomických úkolů podniku spatřují také autoři příčinu toho, že pracovníci samosprávy i členové osazenstva chápou samosprávu v první řadě jako prostředek obhajoby zájmů pracujících.

V třetí kapitole si M. Hirszowiczová a W. Morawski kladou otázku, do jaké míry může společenská participace čelit dezintegrujícím účinkům dělby práce. Zjišťují živý zájem dělníka o pracovní podmínky v dílně, hlavně o otázky materiálního zásobování, kooperace mezi hospodářskými středisky a organizace práce. Tento zájem považují za základ, na němž je dělník ochoten projevit značnou aktivitu při formulování vlastních názorů a návrhů.

Značnému počtu dělníků jsou však zároveň cizí obecnější problémy závodu, jako jsou např. ukazatele hospodářského plánu nebo výrobně ekonomické směrnice. Na znalost těchto otázek má nejpodstatnější vliv vertikální a horizontální dělba práce, dále pak rozdíly pohlaví a vzdělání, a v menší míře i odlišnosti délky práce v závodě a příslušnost k stranické organizaci. V jiné rovině má v tomto směru vliv velikost závodu, ráz technologie a systém práce a součinnosti mezi hospodářskými středisky. Zvlášť významným faktorem podle předpokladu autorů může být systém ekonomických stimulů a způsob jejich sepětí s výrobními úspěchy závodu. Malá znalost pracujících o obecných otázkách závodu plyne totiž spíše z nezájmu o určité informace, způsobené jejich malou souvislostí s otázkami skutečně důležitými pro dělníka, než z nedostatku informací.

Vyjmenované faktory ovlivňují informovanost pracujících a tím i jejich aktivitu v orgánech společenské participace. Samy tyto orgány jsou dalším faktorem, který ve značné míře působí na zájem pracujících o problémy závodu, a to hlavně tehdy, když se orgány samosprávy ve své činnosti opírají o široký okruh pracovníků, když se díky jim nevytvářejí organizační bariéry mezi různými stupni průmyslové hierarchie a když svou činností zajišťují faktickou účast dělníka při rozhodování na úrovních a o otázkách, které jsou mu dostupné a skutečně ho zajímají.

Autoři však zároveň konstatují, že instituce samosprávy v závodech podrobených výzkumu soustřeďují své úsilí na rovině závodu a omezují je na rovině provozu nebo dílny, a že se jejich činnost opírá o poměrně

úzký aktiv funkcionářů, mezi nimiž je více četářů a mistrů než řadových dělníků. To přispívá k tomu, že hromadění činitelů dezintegrujících osazenstvo závodu se nejen nesetkává s účinným protipůsobením, nýbrž se tímto způsobem může v krajních případech i posílit.

Uvedené jevy kladou autoři do souvislosti s procesy centralizace, které způsobují, že těžiště rozhodnutí významných z hlediska zájmů pracujících se přesouvá stále výš. Problémy závodu nebo společenské organizace, která v něm působí, ztrácejí svou autonomnost a jsou v rostoucí míře začleňovány do širších procesů a řešeny na úrovni značně vzdálené od závodů a podniků.

Výzkum, který se stal podkladem čtvrté kapitoly, ukázal, že v popředí činnosti společenských organizací je spolupráce s hospodářským vedením v oblasti manažeriálních funkcí, a to zejména při řešení běžných problémů vznikajících při operativním řízení provozu a dílen. Soustředění pozornosti na tyto otázky vede na jedné straně k omezení jiných typů činnosti, na druhé straně pak komplikovanost řešených otázek a jejich časová náročnost způsobují, že se v běžné praktické činnosti samosprávných institucí uplatňuje především hledisko efektivnosti, jež vyžaduje činnost malých kolektivů zběhlých v organizačních záležitostech. V důsledku toho získávají v každodenní činnosti společenských organizací převahu lidé se vzděláním vyšším, než je průměrné vzdělání osazenstva — jsou to hlavně četáři, mistři a fidiči, resp. administrativní pracovníci — a účast řadových dělníků je relativně omezena. Struktura institucí samosprávy je tedy dána jejími funkcemi a základními směry činnosti, i když lze předpokládat, že sama struktura zpětně působí na pracovní styl těchto institucí.

Autoři z toho vyvozují, že představa společnosti jako souhrnu plně autonomních průmyslových korporací, řízených výrobci, je v polských podmínkách utopická. V společnostech s převládajícím velkopřemyslem se rozhodování v rostoucí míře centralizuje, a to bez ohledu na společenské zřízení. Z toho plyne dalekosáhlé omezení samostatnosti jednotlivých článků národního hospodářství. Společenské organizace v závodech jsou v důsledku toho jednak považovány za nástroje rozvoje vnitrozávodní demokracie, jednak se od nich očekává, že budou plnit ústředně stanovené úkoly a cíle. Sladit obě tyto funkce není snadné. Čím menší je autonomie organizace, tím omezenější je svoboda rozhodování jejího členstva, jež se převážně řídí pravidly stanovenými mimo organizaci, plní úkoly dané shora a vystupuje ve výkonné a pomocné roli.

Při rozboru činnosti institucí společenské účasti nutno rovněž brát v úvahu, že uplatnění obecných organizačních principů spolu s existencí protichůdných dílčích zájmů v závodě vyžaduje — kromě centralizace rozhodování — jak vybudování systému hierarchických závislostí s odstupňováním moci, kvalifikace a přístupu k informacím, tak

i používání jednostranné manipulace a organizačního nátlaku.

Proto podle názoru autorů nelze operovat polárními modely demokracie a autokracie ve vztahu k socialistickým podnikům. Ty totiž nepředstavují čisté typy; je jen možno řadit je podle konkrétních podmínek blíže k jedné či druhé krajnosti.

Zásadní roli přitom hraje systém institucí společenské účasti, díky němuž jednotlivec podrobený služebním závislostem má prostřednictvím společenských organizací možnost vystupovat v roli spoluhospodáře a působit na rozhodování v závodě. Autoři tedy — na rozdíl od koncepcí vycházejících z teorie a praxe tzv. human relations — nechápou společenskou participaci jako psychologicky určenou ochotu pracovníků činně se angažovat při uskutečňování cílů závodu. Společenská účast je pro ně především existence institucionálních podmínek, umožňujících řadovému pracovníku projevit svou aktivitu ve faktické účasti na řízení. Dodejme ještě, že zahrnuje dvě podstatné složky: představuje jednak spoluřízení a společenskou kontrolu při realizování cílů prů-

myslové organizace, jednak platformu k reprezentaci zájmů pracujících.

Podle mínění autorů je dokonce i přidalekosáhlé centralizaci řízení možná aktivní účast pracujících a jejich organizací v řadě významných oblastí. Omezení podílu dělníků na rozhodování ve sféře technologie a při řešení manažeriálních otázek vůbec nevylučuje demokratické posuzování sociální problematiky, pracovních podmínek, osobních záležitostí atd. Autoři proto doporučují rozpracovat institucionální formy umožňující pracovníkům působit na rozhodování těch otázek, které si přejí ovlivňovat s ohledem na svou kompetenci nebo na své zájmy.

Recenzovaná práce, jejíž každá kapitola je opřena o speciální výzkum, široce překračuje pouhý výklad empirických údajů a neustále ho dovádí k teoretickým zobecněním. Myšlenkově bohatá a metodicky zajímavá, podává mnohostranný obraz současných základních problémů společenské účasti na řízení polských závodů a rozhodně si zasluhuje pozornosti našich čtenářů.

Miloš Bárta

Za P. A. Sorokinem*

„Cokoli se může přihodit v budoucnu, vím, že jsem se naučil třem věcem, které provždy zůstanou přesvědčením mého srdce i mé mysli. Život, i nejtvrďší život, je nejkrásnějším, nejpodivuhodnějším a nejzáračnějším pokladem na světě. Plnění povinností je druhou krásnou věcí, jež činí život šťastným a dává duši nezdolatelnou sílu zachovat ideály – to je mé druhé přesvědčení. A moje třetí je, že krutost, nenávisť a nespravedlnost nikdy nemohou a nebudou moci stvořit duševní, mravní nebo hmotné milénium.“

Závěr Listů z *Ruského deníku*, 1924.

Pitirim Alexandrovič Sorokin narodil se 21. ledna 1889 ve vesnici Turja v provincii Vologda jako syn „mistra zlatých, stříbrných a cizelovaných děl“ ruské národnosti a Pelagie rolnického původu z ugrofinské etnické skupiny Komi (Zyryané). Čítající tehdy asi 180 000 členů. Matku ztratil asi ve třech letech, do deseti let žil s otcem, a pak se s bratrem starším o čtyři leta živili otcovým řemeslem – po kraji malovali kostely, pozlacovali a postříbřovali předměty kultu a zhotovovali kovové ozdoby ikon. První začátky školního vzdělání si osvojil na různých venkovských místech, v r. 1903 vychodil vyšší školu v Gam a pak s vynikajícím prospěchem absolvoval tříletý kurs v učitelském semináři pro elementární synodní školy v Chrenovu v provincii Kostroma. Stýkal se tam s lidmi nejružnějších zaměstnání a politických směrů. Svě názory, i politické, opíral hlavně o učení sociálních revolucionářů, ve škole byl hlavou sociálně revoluční strany. Velmi na něho působila rusko-japonská válka svými následky a ruská revoluce roku 1905. Působil záhy jako odpůrce carského režimu („misionář proticarské revoluce“) a za tuto revoluční činnost byl za carského režimu třikrát uvězněn (poprvé roku 1906). To dalo mu poznat z vlastního názoru svět zločinů i zločinců, poskytlo mu látku k jeho první knize (*Prestuplenie i kara, Zločin a trest*, 1913) a později ho vedlo k volbě kriminologie a penologie jako první specializace na právnické fakultě. Roku 1907 odešel do Petrohradu, kde navštěvoval večerní kursy, aby se připravil na maturitní zkoušku jako podmínku k návštěvě university. Od roku 1909 navštěvoval přednášky na psychoneurologickém ústavu, kde přednášel Bechtěrev, sociologii Kovalevskij a de Roberty a morálku a právo Petražyckij, a od r. 1910 na právnické fakultě, kde od r. 1914

byl vybrán pro přípravu na profesora (s ním také Gurvič, Timašev aj.). Po úspěšných ústních zkouškách r. 1916 se stal „magistrantem“ trestního práva a měl právo zvat se soukromým docentem. Chtěl podat disertaci pro získání hodnosti magistra trestního práva, ale pro politické změny bylo nutno to odložit. Účastnil se živé politické činnosti, zápasu s bolševiky, byl členem rady ruské republiky, ruského ústavodárského shromáždění, sekretářem ministra Kerenského, kdy ho také navštívil Masaryk, jenž na něho učinil hluboký dojem; byl třikrát uvězněn, přitom jednou pro chystaný převrat v Archangelsku odsouzen komunistickou vládou ve Vologdě k smrti, ale po šesti týdnech čekání na popravu na přimluvu přátel-bolševiků a po příznivém Leninově článku v Pravdě byl na jeho rozkaz propuštěn.

Vedle této politické činnosti stále studoval, po studii *L. N. Tolstoj kak filosof*, 1915, napsal *Učebnici obecné teorie práva*, 1919, a připravoval přednášky o sociologii, jež byly z nejnavštěvovanějších (sociologie byla zavedena na universitu za Kerenského v roce 1917 a v r. 1919 rozšířena na celé oddělení, v němž byl Sorokin voleným předsedou). Roku 1920 vydal *Obščedostupnyj učebnik sociologii* a dvousvazkovou *Sistemu sociologii*, jež obsahovala jeho první soustavnou a empiricky podloženou teorii struktury jednoduchých i složitých sociálních systémů a rovněž kostru teorie sociální mobility, rozpracované podrobně v pozdějších spisech. Když na podzim 1921 mu nebylo dovoleno přednášet, jal se studovat v součinnosti s Pavlovem a Bechtěrevem vliv hladu na lidské chování, sociální život a organizaci a sám pozoroval účinky hladu v hladovějících okresech provincie Samarské a Saratovské, ale ze studie *Hlad jako činitel*, dané do tisku v květnu 1922, zbyly po provedené cenzuře toliko nepatrné části. Jako disertaci pro hodnost doktora sociologie předložil *Systém sociologie* a pro veřejnou obhajobu práce byl stanoven den 22. dubna 1922. Oficiálními oponenty byli sociolog Tachtarev, historik a sociolog Karějev a filosof Lapšin, vedle nich se účastnili diskuse jiní vědci, a práce i obhajoba byly jednomyslně schváleny, což bylo čestným posluhačstvem přijato s bouřlivými ovacemi (*Economist*, 1922, č. 4–5). Vědecká hodnota nebyla stanovena, protože tyto hodnosti byly tehdy zrušeny.

V září byl vypovězen, opustil Moskvu s první skupinou a po několikadenním po-

* Dne 28. února t. r. se konala v sekci Čs. sociologické společnosti přednáška o poslední knize Sorokinové (viz její obsah v tomto čísle), když

před ní došla zpráva, že Sorokin 12. února zemřel. Shromáždění uctilo obvyklým způsobem památku zesnulého vědce.

bytu v Berlíně dostal pozvání od prezidenta Masaryka, aby přišel do Prahy jako host republiky. Jako jiní ruští emigranti obdržel stipendium (přednášet na universitě nechtěl, až se zotaví), byděl v Černošicích, odkud dojížděl do Prahy hlavně do knihoven, a jeho choť Helena roz. Baratynská, studující cytologii, dojížděla do Prahy do laboratoře prof. B. Němce. V Praze uveřejnil několik ruských esejí, mj. *Současná situace v Rusku*, 1922, *Populární studie ze sociální pedagogiky a politiky*, Užhorod, 1923, články o rurální sociologii a hlavně vypracoval ruský koncept *Sociologie revoluce*, který dostal autor této zprávy k recenzi.

Na podzim r. 1923 dostal pozvání od sociologů prof. Hayese z university v Illinois a prof. Rosse z university ve Wisconsinu, aby tam přednášel o ruské revoluci. V říjnu se vydal na cestu, doufaje také, že se mu podaří najít tam vhodné místo pro svou další vědeckou činnost, jinak počítaje s pobytem v „přátelském Československu“. Přednášky konané v březnu 1924 vzbudily značnou pozornost, ale setkaly se pro ličení krutosti a destruktivnosti prvních pěti let revoluce s ostrou kritikou těch, kdo idealizovali komunistickou revoluci. Projevovalo se to také několik let v jejich úsilí diskreditovat jeho akademickou a publikační činnost. Proti nim se Sorokina zastávali četní vynikající sociologové, jako Ellwood, Cooley, Ross (ač byl jiného mínění), Giddings aj., a nakonec je umlčel světový prestiž jeho publikací. R. 1924 byl povolán na katedru sociologie na universitě v Minnesotě a tím se upevnila jeho životní dráha, věnovaná hlavně vědě. Výhody, jež mu poskytla jeho nová působiště, sám ocenil: „Nemohli-li jsme žít v Rusku, byli jsme opravdu šťastni, že jsme se usadili ve Spojených státech: žádná jiná země nemohla nám dát tolik této svobody, jako naše nová vlast“ (A. L. J. 220).

Po dobu šesti let, kdy zde působil, vyvinul neobyčejnou vědeckou činnost. Dokončil a vydal *Sociologii revoluce*, 1925, napsal průkopnickou monografii *Sociální mobilita*, 1927, která zařadila tento problém a jeho řešení mezi hlavní sociologické problémy doby, *Současné sociologické teorie*, 1928, přeložené do jedenácti řečí (do češtiny pod názvem *Sociologické nauky přítomnosti*, 1936), nejúplnější a nejkritičtější přehled sociologických teorií, užívaný až dosud v mnoha zemích, jakož i po metodické stránce vhodná učebnice, a posléze spolu s C. C. Zimmermanem *Principles of Rural-Urban Sociology*, 1929, všestranný rozbor této odlišné a přece neoddelitelné dvojice osídlení. Je to práce jednak již založená na hojném sebraném materiálu, jednak ještě jej doplňující v třísvazkovém souboru ukázek jako *A Systematic Source Book in Rural Sociology*, 1930-32, ještě za spolupráce C. J. Galpina.

Sorokinova vědecká a akademická činnost se ještě stupňovala a rozrůstala, když byl vybrán za profesora a hlavu nově založené katedry sociologie na universitě Harvardské, kteroužto katedru rozšířil na oddělení (department) a za svého dvanáctiletého řízení

(dobu mimořádně dlouhou) povzněl na úroveň starších proslulých oddělení, jako byla na universitě Chicagské, Kolumbijské aj. V letech 1937-41 vyšlo jeho čtyřsvazkové dílo *Cultural and Social Dynamics*, právem označované za monumentální, v němž na základě materiálu sebraného četnými specialisty, většinou ruskými, podle jeho programu a bez cíle jim udaného sestavil fluktuaci jednotlivých kulturních oblastí, a to umění, systémů pravdy, etiky a práva, sociálních vztahů, válek a revolucí mezi třemi kulturními typy: ideálním, idealistickým a smyslovým, aby se pokusil o soustavnou teorii sociokulturní změny v jejích základních problémech, v jejím průběhu a v jejích příčinách. Jakýmsi výtahem tohoto díla se speciálním cílem sledovat rozpad nyní převládající smyslové kultury je spis *Crisis of Our Age*, 1941, přeložený do osmi jazyků (do češtiny v r. 1948 jako *Krise našeho věku*). Dalším jeho základním dílem je integrální soustava sociologie podaná ve spise *Society, Culture and Personality*, 1947 (*Společnost, kultura a osobnost*), označující již svým názvem rozdělení základních sociologických problémů. Jemu předcházely nástin metodologie sociálních věd, *Sociocultural Causality, Space and Time*, 1943 (*Sociokulturní příčinnost, prostor a čas*).

Druhá světová válka ho přivedla ke studiu účinků válek, hladomorů, epidemií, krvavých revolucí a podobných katastrof na celý život národů jimi postižených, jež vyličil v knize *Man and Society in Calamity*, 1942 (*Člověk a společnost v katastrofě*), aby jimi varoval lidstvo. Po doplnění svého systému sociologie přemýšlel o prostředcích, jak předejít válkám a jiným krvavým konfliktům, jak zavést lepší řád do lidského světa, a základního činitele nápravy věcí lidských viděl v zesílení nesobecké, tvořivé lásky, v tvořivém altruismu, jak dovozoval ve spise *Reconstruction of Humanity*, 1948. Tento jeho spis a jeho humanitní snahy upoutaly pozornost Elli Lillyho, průmyslníka, filantropa a archeologa, který značnou finanční podporou (celkem 145 000 dolarů) mu umožnil založit a udržovat při universitě výzkumné středisko pro studium altruistické lásky po všech jejích stránkách a ve všech jejích projevech v historii i v náboženském životě (The Harvard Research Center in Creative Altruism). Sám je řídil od založení roku 1949 do roku 1959, do svého odchodu na odpočinek, kdy bylo přičleněno k Americké akademii umění a věd. Uveřejnil o tomto tématu řadu studií spolu s jinými autory v *Symposiums*, 1950, 1954, z větších *The Ways and Power of Love*, 1954 (*Cesty a síla lásky*). V souladu s těmito snahami byly práce *The American Sex Revolution*, 1957, *Power and Morality*, 1959 (spolu s W. A. Lundenem) o nižší mravní úrovni vládců a vládnoucích vrstev, konstatování rostoucího vlivu lásky v *Basic Trends of Our Time*, 1964 a plánovaná práce *Sociology of Moral Phenomena and Values*, k níž asi nedošlo.

Na okraj úvah s touto tematikou patří i kniha *Russia and the United States*, 1944,